

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

21 (84)

1994. gada decembris

Zinātnieku tikšanās ar LR Ministru prezidentu

Š. g. 10. novembrī Ministru kabineta ēkā Latvijas Republikas Ministru prezidents Māris Gailis tikās ar Latvijas zinātnieku grupu, lai pēc zinātnieku ierosinājuma pārrunātu zinātnes finansēšanas jautājumus 1995. gadā sakarā ar jaunās valsts budžeta projekta izstrādi. Tikšanās ilga vienu stundu un noritēja lietišķā garā. Pārrunās piedalījās Ministru prezidenta biedrs, izglītības un zinātnes ministrs J. Vaivads, Ministru prezidenta padomnieks eksperts izglītības, zinātnes un informātikas jautājumos Ē. Ikaunieks, Finanšu ministrijas valsts sekretāra vietniece I. Sudraba, Izglītības un zinātnes ministrijas departamenta vadītāji A. Kapenieks un J. Avotiņš, Zinātnes padomes un Zinātņu akadēmijas pārstāvji T. Millers, P. Zvidriņš, I. Knēts, J. Stradiņš, J. Ekmanis, A. Siliņš, E. Grēns, A. Tabūns, M. Kalniņš, A. Žilevica, M. Līdaka, J. Kristapsons, M. Vaivars. Zinātnieku pārstāvji pastāstīja par Zinātnes padomes sagatavoto zinātnes budžeta projektu 1995. gadam (skat. «Zinātnes Vēstnesis», Nr. 17, 18), par dažādu pētījumu finansēšanas galvenajiem principiem. Finanšu ministrijas pārstāve pamatoja ministrijas projektā ierakstīto skaitli zinātnes finansēšanai 1995. gadā — 5,6 milj. latu. Kā Ministru prezidents M. Gailis, tā viņa biedrs J. Vaivads pauda izpratni un pārliecību, ka jāatrod līdzekļi un zinātnei domātā summa ir jāpalielina. Kā kļuva neoficiāli zināms nākamajās dienās, budžeta projektā, kas pēc tam tika nodots Ministru kabineta izskatīšanai, zinātnei tika ieplānots 8,1 milj. latu 1995. gadā.

Neoficiālajās pārrunās pēc tikšanās zinātnes pārstāvji izteicās pozitīvi par Ministru kabineta vadītāju lietišķo nostāju.

J. K.

LZA Goda doktors Ābrams Feldhūns

1994. g. 6. decembrī LZA Goda doktora diplomu pasniedza filologam un tulkojamam Ābramam Feldhūnam.

Ā. Feldhūns dzimis 1915. g. 26. oktobrī Rīgā. Beidzis Vācu klasisko ģimnāziju (1933. g.) un 1949. g. — Latvijas Universitātes klasiskās filoloģijas nodaļu. Strādājis par Latvijas Valsts izdevniecības Vārdnīcu nodaļas vadītāju, ilgus gadus bijis Rīgas Politehniskā institūta Svešvalodu katedras vadītājs (1958.—1975. g.).

Tulkojis no sengrieķu un latīņu valodas, tādējādi darot latviešu lasītājiem pieejamus daudzus pasaules daļlitteratūras darbus, t. sk. Es-hila triloģiju «Oresteja», Eiripīda tragēdijas, Ezopa «Fabulas», Terencija komēdijas, Senekas tragēdijas un daudzus citus literatūras pieminekļus. Ā. Feldhūna tulkojumos vērojama izkopta literārā gaume un plašas pasaules literatūras zināšanas.

Ā. Feldhūns darbojies arī valodniecībā, sastādījis «Norādījumus par sengrieķu īpašvārdu pareizrakstību latviešu valodā» (1985. g.).

Jaunākais no Ā. Feldhūna darbiem ir «Indriķa Livonijas hronikas» tulkojums ar plašu tulkojuma priekšvārdu (1993. g.). Par to viņš kopā ar prof. Ē. Mugureviču saņēma Latvijas Kultūras fonda Spīdolas balvu.

PAULA STRADIŅA BALVA — KRISTAPAM JURIM KEGGI

Latvijas Zinātņu akadēmija un Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs 1993. gada Paula Stradiņa balvu vienprātīgi piešķīra Kristapam Jurim Keggi. Pamatojuma formula skan ļoti vienkārši — par izcilēm sasniegumiem medicīnā. Taču balvas pasniegšanas ceremonijā š. g. 1. decembrī atklājās apbrīnojami daudzpusīgas un dāsnas personības valdzinājums.

K. J. Keggi ir dzimis 1934. g. 9. augustā Rīgā ārsta ģimenē. Kad 1994. g. daudzi latviešu inteliģenti devās bēgļu gaitās, arī Keggi ģimene nokļuva vispirms Vācijā, bet 1949. g. — ASV. «Tūlīt pēc ierašanās mūs apciemoja mācītājs Zariņš, lai paskafitos uz ģimeni ar četriem puikām,» saka K. J. Keggi. Tad visiem, arī ģimenes galvam, sekoja intensīvi mācību gadi. K. J. Keggi ir beidzis Jēlas universitāti, pēcdiploma specializāciju ieguvis Ņūheivenas hospitālī, Harvarda, Stenfordas un Rūzvelta universitātes. Šodien viņš ir vispārārstis pasaules līmeņa ķirurgs ortopēds, Jēlas universitātes mācību spēks, liela praktiskā darba darītājs Voterberijas hospitālī un tālu pasaulē. «Ķirurgija līdz 19. gs. beigām bija kara ķirurgija,» saka K. J. Keggi. Arī šajā laikā viņam ir bagāta pieredze — būdams viens no visjaunākajiem ortopēdiem, Vjetnamas kara laikā viņš vadīja 3. ķirurģiskā hospitāļa ortopēdijas nodaļu.

Paralēli klīniskajam darbam K. J. Keggi zinātniskā darbība ir saistīta ar lielo locītavu endoprotezēšanas un biomehānikas pētījumiem. Viņš ir izstrādājis jaunu, oriģinālu gūžas locītavas endoprotezi un unikālu operāciju metodi. Tā ir maztraumatiska, saīsina pacienta stacionārās ārstēšanās laiku un veseļošanās procesu.

Īpaša tēma ir K. J. Keggi saikne ar Latviju. «Esmu vienkāršs cilvēks, latvietis, kas turpina strādāt. Es saņemu šo balvu visu to latviešu vārdā, kas izmēģināti Rietumu un Sibīrijas plašumos. Labi, ka tā ir P. Stradiņa balva, profesors bija mana vectēva skolnieks. Es saņemu to arī mana tēva un vectēva vārdā,» teica K. J. Keggi

savā dzīves pārskata «No Latvijas uz Ameriku un atpakaļ» sākumā. Tas emocionālā sfērā atļāva izsekot «ģimenes kokam» un profesionālajai izaugsmei, atsedza dziļi cilvēcisku nesavtību un rūpi par medicīnas zinātni un praksi Dzimtenē. Kopš 1987. g. aktīvi sadarbojoties ar tag. Valsts Traumatoloģijas un ortopēdijas slimnīcu, stiprināti biomehānikas teorētiskie pamati un prakse. Divu fondu nosaukumi — «Keggi ortopēdiskais fonds» un «Luda Bērziņa fonds» — jau paši par sevi skan pietiekami solīdi. Aiz tiem slēpjas K. J. Keggi aizrautīgā vēlēšanās vienādot medicīnas zinātnes attīstības līmeņus Latvijā un ASV, dodot mācību un prakses iespējas kolēģiem, kā arī pašam aktīvi operējot. Īpaši noderīgi tas ir jaunajiem ārstiem un medicīnas māsām. Latvijas kultūras kopšana, atbalstot un veidojot Luda Bērziņa muzeju Jūrmalā, sporta tradīciju uzturēšana un jaunu veidošana — šādu uzskaitījumu varētu detalizēti turpināt... Gluži neviļus nāk prātā doma par Latvijas ārstu daudzpusīgajām interesēm un to svērtīgumu mūsu kultūrā kā likumsakarību.

«Vissvarīgākais ir tas, kas panākts ar jaunajiem ārstiem un skolēniem,» atzina pats K. J. Keggi.

Šo domu kolēģa veikuma vērtējumā akcentēja arī K. Ārons un H. Jansons — visskaistākais ir ierosināt jaunus cilvēkus ar savu aizrautību, aktivitāti un veselību. Un ir ļoti svarīgi, ka šie skolnieki izplata savu ietekmi, tādējādi mainot cilvēku domāšanas veidu.

Simboliski, ka balvas materiālo izteiksmi laureāts atvēlēja akadēmijas sociālajam fondam, ar pateicību saņemot LZA Goda locekļa J. Strupuļa veidoto bronza balvu ar P. Stradiņa profilu un medicīnas simboliku uz Alūksnes (tur savlaic sākās viņa skolas gaitas un teicamā latviešu valodas prasme) priedes dēlīša pamata, kā arī viu klātesošo, un ne tikai, laba vēlējumus.

I. T.

K. J. Keggi un Latvija

Profesors Kristaps Juris Keggi daudz darījis un dara medicīnas zinātnes un prakses, īpaši traumatoloģijas un ortopēdijas, attīstībā Latvijas Republikā. Viņš ir latviešu izcelsmes zinātnieks un ārsts, tagad ASV pilsonis, dzimis 1934. gadā Rīgā ārsta ģimenē. Kopš 1944. g. dzīvo ārzemēs.

Beidzis Jēlas Universitāti, vienu no visaugstākā prestiža mācību iestādēm ASV. Pēcdiploma specializāciju ieguvis Ņūheivenas hospitālī, Harvarda un Stenfordas Universitātes un Rūzvelta Universitāte Ņujorkā. Viņš ir Amerikas Ortopēdijas akadēmijas loceklis. Viņa ķirurģiskā meistarība ir pasaules līmenī.

Kristaps Keggi ir vispārārstis ASV ortopēds, Jēlas Universitātes mācību spēks. Viņš veic arī lielu praktisku darbu klīnikā Voterberijas hospitālī, kas ir Jēlas Universitātes klīniskā bāze. K. J. Keggi ir izcils ķirurģis ortopēds, ar krietnu pieredzi arī kara ķirurgijā Vjetnamā, kur vadīja 3. hospitāļa ortopēdijas nodaļu.

Kopš 1987. gada K. J. Keggi aktīvi sadarbojas ar Latvijas Traumatoloģijas un ortopēdijas zinātniskās pētniecības institūtu. Kristaps Juris Keggi nodibināja «Keggi ortopēdisko fondu», kas sniedz materiālu palīdzību, Latvijas ārstiem apmācošos ārzemēs, kā arī sniedz finansālu palīdzību, lai nodrošinātu operācijas slimniekiem Latvijā. Ar šī fonda atbalstu ASV stažējies pa 4 mēnešiem un cēlušī savu kvalifikāciju K. J. Keggi vadītājā Voterberijas klīnikā 22 ārsti no Rīgas, Liepājas, Alūksnes u. c. Latvijas pilsētām; tur apmācītas 6 medicīnas māsas. Profesors K. J. Keggi devis iespēju apgūt ASV medicīnas organizācijas pamatus akademiķim V. Kalnbērzam, LMA rektoram prof. J. Vētram, Traumatoloģijas institūta galvenajam ārstam A. Blauam, 2. slimnīcas galvenajam ārstam J. Petronam u. c. Latvijas ārstiem un zinātniekiem.

Par šī fonda līdzekļiem ar K. J. Keggi (fonda prezidenta) personīgu līdzdalību sešas medicīnas māsas specializējās Londonā un Oksfordā. Latvijas Republika kopumā no Keggi fonda pēdējos piecos gados medicīnas darbinieku (ārstu un medmāsu) apmācības finansēšanai, endoprotežu un medicīnas aparatūras iegādei ir saņēmusi ap 2,5 miljoni dolāru. Latvijā prof. Keggi personīgi veicis vairāk nekā 70 komplikētas un unikālas operācijas gūžas un ceļa locītavu aizvietošanai. Tas ir krietns ieguldījums Latvijas iedzīvotāju veselības aprūpē. K. J. Keggi ir organizējis seminārus, izdarījis paraugoperācijas arī citos reģionos — Viļņā, Tallinā, Kijevā, Taškentā, Irkutskā un Tbilisi. ASV ir apmācīti arī šo pilsētu ārsti. K. J. Keggi aktīvi piedalās arī Latvijas žēlsirdīgo māsu kvalifikācijas celšanā un viņu biedrības darbā.

K. J. Keggi veic plašus pētījumus lielo locītavu endoprotezēšanā. Viņš izstrādājis jaunu oriģinālu gūžas locītavas endoprotezi un jaunu oriģinālu operāciju metodi. Tā ir maztraumatiska, ar ļoti agrīnu pacienta aktivizāciju un ļoti īsu stacionārās ārstēšanās laiku (8 dienas). Pēc šīs metodes profesors K. J. Keggi izdarījis vairāk nekā 1500 operācijas, kas ir unikāls gadījums pasaules ķirurģijas praksē. K. J. Keggi izdarījis plašus pētījumus par mugurkaulāja slimībām, plastiskajā ķirurģijā, brūču ārstēšanā. Viņš pēti arī gūžas locītavu biomehāniku. K. J. Keggi pētījumu rezultāti publicēti 40 zinātniskos darbos. Viņš uzstājies visos pēdējo gadu nozīmīgākajos forumos — Amerikas Ortopēdu akadēmijas, Krievijas un Vispasaules traumatologu un ortopēdu biedrības kongresos. Daži referāti ir izstrādāti kopā ar Latvijas zinātniekiem (V. Kalnbērzu, H. Jansonu), piemēram, Lasvegasā, Monreālā. K. J. Keggi ir vislielākie nopelni Latvijas medicīnas zinātnes iziešanai pasaulē. Ar viņa gādību un materiālo palīdzību mūsu zinātnieki ir iepazinušies ar sasniegumiem un demonstrējuši savas izstrādnes ASV, Kanādā, Venecuēlā (piem., V. Kalnbērza ārējās fiksācijas aparātu).

Viņš bija viens no aktīvākajiem Pirmā Vispasaules latviešu ārstu kongresa organizatoriem (1989. g.), uzstājās ar ziņojumu profesionāli augstā līmenī un sagatavoja publikāciju šī Kongresa rakstos. K. J. Keggi atbalsta un vada vairākas Latvijas ārstu disertācijas (G. Lāča — par ceļa locītavas endoprotezēšanu; P. Studera — par gūžas locītavas endoprotezēšanu).

Augsti vērtējams arī profesora K. J. Keggi darbs Latvijas kultūras vēstures izpētē un kultūras mantojuma izpētē. Viņš ir nodibinājis un vada profesora Luda Bērziņa fondu un L. Bērziņa muzeju Jūrmalā, kurā notiek aktīva zinātniskā darbība.

Ievēlot izcilo zinātnieku K. J. Keggi, kurš īsā laikā daudz izdarījis Latvijas medicīnas zinātnes, īpaši ortopēdijas un prakses, attīstībā, par LZA ārzemju locekli, augsti tika novērtēta profesora K. J. Keggi zinātniskā darbība. Šajā gadā profesors K. J. Keggi tika ievēlēts arī par Krievijas Medicīnas Zinātņu akadēmijas ārzemju locekli.

Uzskatām, ka izcilā latviešu ķirurga un zinātnieka Paula Stradiņa balvas piešķiršana profesoram Kristapam Jurim Keggi ir godpilns novērtējums viņa ķirurga un audzinātāja darbam Latvijas medicīnas un ķirurģijas atdzimšanā.

A. BLAUS,
LTOZPI galvenais ārsts,

A. GRASE,
zinātniskā sekretāre

GADU MIJAS INTERVIJAS

Kāds aizejošais gads ir bijis Latvijas Zinātņu akadēmijai?

LZA prezidents akadēmiķis Tālis MILLERS

— Gads ir bijis darbīgs. Paši redzat — katru dienu te kaut kas notiek. Vēl es teiktu — arī mazliet veiksmīgs. Ir noformējusies personālā Zinātņu akadēmija, un mēs sākam lielos vilcienos apjaust, kas mums uz priekšu ir veicams. Ir izdevies atrast arī dažas firmas, kas palīdzējušas īstenot vienu otru ieceri. Tā, piemēram, «Grindex» pilnā mērā finansēja akadēmijas pirmā prezidenta Paula Lejiņa skulpturālā portreta (autors Pēteris Mellis) izgatavošanu. Ar mūsu kaimiņu «Latintrādes» bankas palīdzību izremontētas prezidija kāpņu telpas un vēl pāris koplīetošanas telpu. Līdz ar to akadēmija savus līdzekļus varēja izlietot lietderīgāk — lai nodrošinātu mūsdienīgus ārējos sakarus (FAX, telefoni) un uzstādītu datorus nodaļās.

Beidzot ir sakārtoti jautājumi par institūtiem — tie visi pārgājuši Izglītības un zinātnes ministrijas pakļautībā. Akadēmijas pārziņā vēl palikušas vairākas rūpnīcas, konstruktoru un tehnoloģiskie biroji. Vairākas ražojošās organizācijas iekļautas privatizējamo objektu sarakstā, tai skaitā firma «Grindex» pārtaps par akciju sabiedrību. Savukārt Aparātubūves KTB un Inženiertehniskais centrs tiks likvidēti.

Nav jau tā, ka mēs tikai no visa atbrīvojamies. Mazliet negaidīti esam kļuvuši par Ventspils kosmisko pētījumu centra valdītājiem. Tiek veikts aktīvs darbs, lai izveidotu starptautisku pētījumu centru, ievadītas sarunas ar vairākām ārzemju organizācijām un to pārstāvjiem, kas apmeklējuši Ventspili, taču tāda centra tapšana nenotiek ātri un viegli. Nupat Senātā uzklaušijām Baltijas stratēģisko pētījumu centra pārskatu par pirmajiem gadiem. Tā ir jauna LZA formācija. Tāpat arī Sertifikācijas un testēšanas centrs, kas ir ļoti vajadzīgs, jo mēs ceram ar tā palīdzību iesaistīt aprītē virkni laboratoriju un firmu, kas ar savu produkciju citādi ne-

varēs iziet pasaules tirgū. Tāpat samērā populāra ir akadēmijas scientometrijas grupa, kuras datus bieži vien izmanto dažādu referātu sagatavošanai mūsu valsts viru vizītiem ārzemēs.

Aktuāls ir jautājums par zinātnisko centru veidošanu, jo institūti, pārdzīvojuši patstāvības eiforiju, atkal interesējas par iespējām kooperēt savus pētījumus. Granti ir labi atsevišķi jautājumu izpētei, bet neļauj risināt lielas problēmas. Jau veidojas Humanitārais centrs tepat augstceltnē, uz kuriem ir pārnācis Filozofijas un socioloģijas institūts. Ir zināmas iestrādes par Salaspils zinātnes centru, kur iesākumā veidojas Salaspils tehnoloģiskais centrs ar tīri praktisku ievirzi, lai izmantotu to bagātīgo cilvēku potenciālu, kāds tur ir.

Pilnīgi negaidīti aktuāla kļuva apmācības funkcija, jo, izmantojot institūtu bāzi, iespējamas robežsargu, muitnieku un citu dienestu apmācības, kā, piemēram, meklēt narkotikas, sprāgstvielas utt. Interesi par apmācību izrādījušas arī privātas koledžas un augstskolas, kas labprāt īrētu telpas un izmantotu mūsu speciālistus. Tas varētu notikt Fizikas institūta lielajā ēkā. Taču, kā jau teicu — tālākais mērķis ir Salaspils zinātnes centrs, kurā, apvienojot fiziķu, ķīmiķu, biologu un mežzinātnieku spēkus, varētu veikt plašus starpnozaru pētījumus vides aizsardzībā un Latvijas dabas resursu izmantošanā.

«Teikas» rajonā perspektīvā varētu veidoties materiālpētniecības zinātniskais centrs, Kleistos — medicīnas un bioloģijas centrs. Tas nebūt nenozīmē, ka Zinātņu akadēmija vēlētos atgūt administrējošās funkcijas, no kurām tā tik veiksmīgi ir tikusi vajā. Tā ar savu locekļu un nodaļu palīdzību organizē un koordinē starpnozaru pētījumus. Tas ir dabisks process, ka pēc atfālināšanās nāk tuvināšanās, tikai jau citā, augstākā pakāpē.

Vai zinātne spēj palīdzēt pret sociālām nelaimēm?

LZA Ķīmijas un bioloģijas nodaļas priekšsēdētājs akadēmiķis Marģeris LĪDAKA.

— Ķīmija, bioloģija, arī medicīna. Ar tām cilvēks saskaras katru dienu un visu mūžu. Tas gan, kā vēsta statistika, kļūst īsāks.

— Jā, Latvijā mirstība ievērojami pārsniedz dzimstību un turpina pieaugt. Esam domājuši, kā palīdzēt savai tautai, pie tam — bez ļoti lieliem materiāliem ieguldījumiem. Pareizāk sakot — kā palīdzēt tautai pašai saglabāt savu veselību un darbaspējas. Izstrādāta un apspriesta Tautas atveseļošanas programmas koncepcija, ar kuru iepazīstinām Labklājības ministriju, atbilstošas Saeimas komisijas un valdības institūcijas.

Isi sakot, ir pieci pamatpunkti, kurus mēs izvēršim par atsevišķām programmām.

Pirmais skar vidi, tās piesārņotību, ieskaitot iespējamo piesārņotību, ja, piemēram, notiktu Ignalīnas AES avārija. Tāpat — kā pasargāties no pastiprinātā Saules izstarojuma. No otras puses, nevajadzētu lieki pārspīlēt. Skandināvijā, piemēram, ir visgarākais dzīves ilgums Eiropā, tāpat mums pilnīgi pietīktu, ja mēs nepārsniegtu to vides piesārņojuma līmeni, kāds ir tur. Galvenais ir kontrole — labas metodes, labi aparāti. Tas zināmā mērā sasauca ar otro sadaļu — uztura jautājumiem. Ir konstatēts, ka līdz 75% gaļas un tās izstrādājumu un līdz 50% piena un tā izstrādājumu tirgū ir nekvalitatīvi. Tāpat — jāpastiprina pārtikas produktu kontrole. Latvijas uzturzinātnieki ir izstrādājuši labus pareiza uztura ieteikumus. Svarīgi ir tos popularizēt un arī materiāli stimulēt, lai, piemēram, vērtīgie rupja maluma milta izstrādājumi, auzu pārslas, zivis, biezpiens, siers būtu lēti un visiem pieejami, lai cenas celtos tiem produktiem, kurus uzturzinātnieki neiesaka, piemēram, šokolādei un cukuram. Lai tauta nenoslīdētu uz bada līmeņa, jāstimulē lauksaimniecība, kas spēj saražot pietiekamā daudzumā vērtīgu uzturvielu. Tā kā Latvijā pieaug saslimstība ar vēzi, tad, no vienas puses, jāpastiprina kancerogēno vielu kontrole pārtikā un, no otras puses, jāveicina tādu produktu lietošana, kam ir antikancerogēnas īpašības, kā tas ir diētiskām klijām.

Trešā problēma ir alkoholiķisms un smēķēšana. Šeit nepieciešama plaša propagandas programma, ieskaitot naudas summas, kas būtu maksājamas TV, lai tā tabakas un alkohola propagandas vietā pārraidītu to kontrolpropagandu.

Ceturkā ir veselības aizsardzības propaganda un piektā — zāļu programma, lai saglabātu vismaz pāris mūsu pašu farmācijas rūpnīcas, jo mūsu ražotajām zālēm cenas ir zemākas par importētajām, tāpēc tās spēj iegādāties arī mazturīgie iedzīvotāji.

Tas būtu īsumā par galveno programmu, pie kuras šogad strādājis nodaļa, kas aptver Latvijas ievērojamākos ķīmiķus, biologus un mediķus.

KAS TĀ IR PAR MANTU?

Vecā gada nogalē «Z. V.» tikās ar akadēmiķi mantzini Uldi VIESTURU un vēlējās uz zināt, kādu mantu tad viņš pārzina.

U. V. — Grūti pateikt. Smalkās ārzemju zinātņu akadēmijās tāds ir, tad nu nolēma, ka arī Latvijas Zinātņu akadēmijai tāds vajadzīgs. Lai gan man nav nekādas teikšanas ne par mantu, ne par naudu. Tās lietas savā starpā nokārto akadēmijas prezidents un lietu pārvalde, mani pat neinformējot. Vēl vairāk, man līdz pat (kas šodien par datumu?) 7. decembrim nav izdevies ielūkoties akadēmijas 1994. gada tāmē. Tā ka — gods ir, teikšanas nekādas.

«Z. V.» — Re, mūsu avīzē melns uz balta rakstīts, ka ar V. Birkava un U. Oša parakstu Latvijas Zinātņu akadēmijas valdījumā nodotas ēkas Turgeņeva ielā 19 (Augstceltnē), Dzērbenes ielā 23 (garžāšas) un Jūrmalā Vīķingu ielā 3 [Zinātnes nams]. Tāpat kaut kāda manta tomēr ir, kaut arī Augstceltnē toni nosaka ādas jakas un kvadrātgalvas.

U. V. — Tā jau gluži nav. Mēs cenšamies pēc iespējas telpas izīrēt akadēmijas darbībai tuvām firmām un iestādēm. Piemēram, mūsu Koksnes ķīmijas institūtā cilvēku skaits samazinājās trīs reizes, salīdzinot ar sociālisma laikiem. Ar kaut ko tās tukšās telpas bija jāaizpilda. Mēs raugāmies, lai no tīrniekiem arī mums būtu kāds labums, piemēram, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas laboratorijas, kas atrodas mūsu institūta ēkā, ir apgādātas ar modernu humānās palīdzības ceļā iegūtu aparātu. Mēs paši pēdējo četru gadu laikā neesam nopirkuši neko. Tagad mēs varam pasūtīt nepieciešamās analīzes tepat uz vietas. Tāpat arī citas firmas ir saistītas ar kokmateriālu sagatavošanu un eksportēšanu. Centrālfirmu mēs iekšā nelaižam.

«Z. V.» — Zinātnes nams Jūrmalā jau arī nav nekāda zelta bedre, it īpaši uz Jūrmalas vispārējā panīkuma fona.

U. V. — 1993. gadu Zinātnes nams beidza ar negatīvu bilanci. Šogad būs tas pats. Vasarā Zinātnes nams strādā ar peļņu, bet tā nespēj segt ziemas dīkstāvi. Vēl jau mums lielus zaudējumus nes dzīvojamās ēkas, bijusi aspirantu kompiete, bērnu dārzi un tehniskās ēkas Salaspils ciematā. Tā nu tas ir, ka apmēram pusei no iedzīvotājiem ir iekrājies pamatīgs īres maksas pārāds, kas nepārtraukti aug. Pagaidām mēs vērtīgi cenšamies nodot šos namus pašpārvaldei — kopā ar parādiem tie nevienam nav vajadzīgi.

Savā laikā es biju tas sliktais, kas balsoja pret institūtu brīvlaišanu un konstruktoru biroju un rūpnīcu likvidēšanu. Katram institūtam bija kāda rūpnīca vai birojs, pat vairāki, kur varēja institūtu izstrādnes novest līdz tehnoloģiskam procesam un nelielās partijās pat ražot. Tagad runājam par tehnoloģisko centru nepieciešamību. Kas tad ir tie tehnoloģiskie centri, ja ne tās pašas institūtu eksperimentālās rūpnīcas un konstruktoru biroji? Tikai tie nu vairs nepieder Zinātņu akadēmijai, bet ministrijai.

Tā ka, cienītāis «Z. V.», — tāda mums šodien tā manta un tāds tas mantzinis.

KO RADA ZINĀTNIĒKU SAVIENĪBA?

Latvijas Zinātņu savienības valdes priekšsēdētājs Juris Roberts KALNIŅŠ

— Dažs labs varbūt saka — kur tā Zinātņu savienība ir, es to ne redzu, ne manū!

— Domāju, ka manīt tomēr var. Vismaz viens otrs atbildīgs cilvēks savu neērības mirkli Zinātņu savienības dēļ ir piedzīvojis. Tā, piemēram, rīkojām tikšanos ar Izglītības un zinātnes (toreiz arī vēl kultūras) ministru J. Vaivadu, kurā ministram nācās atbildēt uz daudziem jautājumiem. Zinātņu savienība veica «Latvijas ceļā» programmas analīzi un iepazīstināja sabiedrību ar diviem Latvijas ekonomikas modeļiem. Tāpat tika veikta sava neatkarīga LATTELEKOM — Tilts projekta eksperimentā. Esam apciemojuši Latvijas Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisiju, iesnieguši (kopā ar arod biedrību) savus priekšlikumus par visu Latvijas Republikai nozīmīgu tautsaimniecisku projektu turpmāku eksperimentā. Vēl šogad esam paredzējuši jaunā Augstākās izglītības likuma projekta plašu apspriešanu kopā ar augstskolu zinātniekiem un Rektoru padomes locekļiem kā šī likumprojekta līdzautoriem.

— Zinātņu savienību pieskaifa pie radošajām organizācijām.

— Kā tāda mēs piedalāmies Rīgas Latviešu biedrības radošo organizāciju «Klubā-12», kur mūsu savienības pārstāve ir profesore E. Gudriniece. Esam piedalījušies šī kluba atklāšanā, Latvijas kultūrprogrammas pamatnostādņu apspriešanā, par ko gan bija visai pretrunīgi vērtējumi. Ne jau viss jaunais uzreiz izdodas.

— Pie mums viesojās arī Igaunijas Zinātņu savienības līdzpriekšsēdētājs.

— Ar viņu vienojamies par regulāru informācijas apmaiņu. Piemēram, viņš apsolīja atsūtīt savas konferences «Uz kuriem iet Igaunijas zinātne?» materiālus. Arī mēs esam iecerējuši zinātnisku konferenci par Latvijas zinātnes pašreizējām iespējām un turpmākās attīstības ceļiem.

— Ko jūs teiksiet Latvijas Zinātņu savienības biedriem!

— Lūdzu, samaksājiet šī gada biedru naudas, jo nākamgad būs jāmaksā vairāk. Bet vispār — drosmi un uzņēmību nākamajā gadā, jo tās mums nekad nav par daudz.

Biogāze — tīra vide un enerģijas avots

Zviedrijas pieredze

Par metānrūgšanu un biogāzes ieguvu no ražošanas blakus produktiem un atkritumiem Latvijā ir gan zinātniskas, gan praktiskas izstrādes jau kopš 1962. g. Ar biogāzes ieguvu tiek saistīti enerģētiskie un ekoloģiskie jautājumi risināšana. 1994. g. janvārī ar Latvijas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, kā arī ar Zviedrijas Investīcijas un tehniskās palīdzības padomes (Swedish Board for Investment and Technical Support-BITS) atbalstu Rīgā notika īpaša biogāzes konference, kuras galvenais iniciators un organizators bija Zviedrijas firma BIOMET. Šajā konferencē Latvijas un Zviedrijas zinātnieki un inženieri apsprieda metānrūgšanas teorētiskos un praktiskos aspektus, parādot, ka Latvijā, plaši organizējot lauksaimniecības, rūpniecības un komunālo atkritumu bioloģisko pārstrādi, iespējams saglabāt nepiesārņotu vidi, t. s. Baltijas jūru, un iegūt biogāzi kā alternatīvu degvielu. Šajā konferencē zviedru speciālisti minēja labus piemērus no savas zemes pieredzes un rekomendēja Latvijā nodibināt Biogāzes asociāciju, kā arī ieteica organizēt speciālistu braucienu uz Zviedriju, lai iepazītos ar viņu pieredzi. Vasarā tika izveidota un reģistrēta Latvijas biogāzes asociācija, kurā pašreiz ietilpst 10 fiziskās un 11 juridiskās personas — zinātniskās iestādes un uzņēmumi.

Ar jau minētās BITS finansiālu atbalstu Latvijas asociācijas delegācija 8 cilvēku sastāvā laikā no 9. līdz 16. oktobrim atradās Zviedrijā.

Notika zinātniska diskusija Upsalas Lauksaimniecības tehnoloģijas institūtā un Lundas universitātes tehnoloģiskajā centrā. Tas mums deva iespēju analizēt pētījumu līmeni šajā jomā Zviedrijā, kā arī salīdzināt ar pašmāju izstrādēm. Jāteic, ka līdz 1992. g. pie mums paveiktās nav zemāk vērtējams kā zviedru laboratorijās. Arī bioreaktoru konstrukcijas Zviedrijā līdzīgas Latvijā pārbaudītājām. Atšķirīgs un zviedriem labāks ir tehniskais procesa noformējums biogāzes ieguves uzņēmumos, ar kuriem mums bija iespēja iepazīties. Visi bioreaktori apgādāti ar mūsdienīgiem procesa kontroles instrumentiem un automātiskām sistēmām, kuras vairums gadījumos tiek vadītas ar datoriem. Arī enerģijas pārveides iefaises — kurtuves un elektroģeneratori — Latvijā bija realizēti zemākā tehniskā līmenī, un te nu gan nākotnē būs nepieciešama sadarbība ar ārzemju firmām.

Visos gadījumos Zviedrijas biogāzes ieguves uzņēmumi ir finansiāli nodrošināti, jo atkritumu piegādātāji maksā par to utilizāciju. Tas attiecas gan uz pārtikas, gan uz komunālajiem uzņēmumiem. Realizējot principiāli jaunu pasākumu, valsts piedalās ar investīcijām.

(Turpinājums 3. lpp.)

LZA Goda locekļi

APSĪTIS Vaidelotis — arhitektūra

Arhitekts. Dz. 12.11.1921. g. Beidzis Sampoliona liceju Grenoblē, Francijā (1939. ar 1. pak. bakalaura gr.), Rīgas Franču liceju (1940), LU Arhitektūras fakultāti (1949). Līdz pensionēšanai arhitekts institūtā «Pilsētprojekts», 1958.—60. g. Rīgas galv. arhitekts. Piedalījies vai vadījis visus ar Rīgu un tās apkārtni saistītos pilsēt būvniecības projektus (f. sk. LZ augstceltne), arī celtnēm citur Latvijā un ārpus tās. Publicējis ap 450 zinātniskus, populārzinātniskus un literārus rakstus Latvijas, Francijas, Šveices, Krievijas un ASV izdevumos. Autors monogrāfijām «Brāļu kapi», «Kārlis Zāle», «Brīvības pieminekļi».

BAUMANE Biruta — māksla

Gleznotāja. Dz. 1922. g. Beigusi Latvijas Mākslas akadēmiju (1948). Glezno žanra kompozīcijas, klusās dabas, portretus, aktus. Savdabīga, izteikti latviskas mentalitātes gleznotāja, kuras daiļradei raksturīga spēcīga, vitāla formas un kolorīta izjūta, saspringta emocionāla kopnoskaņa. Plaši pazīstama gan Latvijā, gan tālu aiz tās robežām. Kopš 1956. aktīvi piedalās grupu un personālās izstādēs Latvijā, Lietuvā, Maskavā, Francijā, Spānijā, Vācijā, Anglijā, Somijā, Zviedrijā, Grieķijā, ASV, Kanādā, Japānā, Indonēzijā u. c. B. Baumanes gleznas glabājas Latvijas mākslas muzeja un mākslas fonda, Tretjakova galerijas, Poznaņas mākslas u. c. muzeju fondos un kolekcijās.

BĒRZIŅŠ Boriss — māksla

Gleznotājs un pedagogs. Dz. 1930. g. Beidzis Latvijas Mākslas akadēmiju (1959), tās pedagogs glezniecībā (kopš 1964). Glezno figurālus darbus, ainavas, klusās dabas, akcentējot kolorīta un faktūras problēmas. Kā mākslinieks B. Bērziņš ir izteikti individuāls jaunu ceļu meklētājs, kurš, atsakoties no konvencionāli žanriskiem stereotipiem, ikdienišķās klusās dabās parāda lietu mūžīgās vērtības. Viņa gleznas jau iegājušas latviešu mākslas zelta fondā un guvušas atzinību ne tikai Latvijā, bet arī tālu aiz tās robežām.

DZENE LILIJA — māksla

Teātra zinātniece, kritiķe, rakstniece. Mākslas zin. doktore. Dz. 25.07.29. g. Beigusi A. Lunačarska Teātra mākslas institūtu, LZA Latviešu valodas un literatūras institūta Teātra, mūzikas un kinomākslas daļas vadītāja (1968—1985), kur viņas vadībā un līdzautorībā veikti fundamentāli pētījumi latviešu teātra vēsturē. Literāri spožu monogrāfiju autore par latviešu teātra personām — M. Smitheni, K. Sebri, L. Freimani, E. Radziņu, H. Liepiņu, A. Jaunušānu, E. Pāvulu, J. Kubili, par trimdā dzīvojošajiem latviešu aktieriem «Ar zelta lāpu rokā» (1991) u. c. Dzene publicējusi pāri par 300 rakstu — recenzijas, apskatus un teorētiskus apcerējumus par teātri. Iecienīta lektore daudzās auditorijās. Aktīva Latvijas un starptautiskās teātru dzīves sabiedriska darbiniece.

KARULIS Konstanfins — literatūrzinātne

Valodnieks. Dz. 10.02.1915. g. Beidzis LVU Juridisko fakultāti (1947), līdz 1950. g. LZA juriskonsults, Valodas un literatūras institūta z. l. un Fundamentālās bibliotēkas v. z. l. Kopš 1975. g. pensionārs. Filol. zin. kand. (1959), dr. hab. philol. (1993). Pētījumi latviešu grāmatniecībā — Latviešu grāmatu gadsimtu gaitā, 1967., latviešu kultūras vēsturē — par J. Reitera Bibeles tulkojumu, G. F. Stendera «Augstas gudrības grāmatu» un valodniecībā — Latviešu etimoloģijas vārdnīca, Latviešu valodas vienotās stenogrāfijas sistēmas autors. Izstrādājis vairākas mācību grāmatas.

STRUPULIS Jānis — māksla

Tēlnieks. Dz. 18.01.49. g. Beidzis Latvijas Mākslas akadēmijas tēlniecības nodaļu (1973). Darinājis vairāk kā 570 medaļas un plaketes, tās apvienotas sērijās: Latviešu kultūras darbinieki, mākslinieki, mūzika, zinātne, astronomija, esperanto; vācu, itāļu, franču, rumāņu, ukraiņu, japāņu kultūras u. c. Strādā arī mazo formu tēlniecībā (šamota, bronzas, koka, kamersīta skulptūras), zīmējumā, lietīšķajā grafikā. Izstrādājis LR 1992. g. mefālnaudas modeļus, 1991. g. veidojis LR valsts ģerboņa plastisko etalonu un valsts ģerboņus LR Saeimas zālei un fasādei. J. Strupuļa darbi atrodas valsts muzeju īpašumā Latvijā, Brītu muzejā, Dantes centrā Ravennā, Vatikānā, Ungārijā, Rumānijā, Polijā, Valsts Ermitāžā, Tretjakova galerijā u. c., kā arī privātkolekcijās. Ik gadus piedalās vairākās izstādēs (vairāk nekā 250, f. sk. personālizstādes). Latvijas pārstāvis Starptautiskajā medaļu federācijā. Darinājis LZA Lielo un balvu medaļas.

VASKS Pēteris — māksla

Komponists. Dz. 1946. g. Beidzis Lietuvas konservatorijas kontrabasa klasi (1970), Latvijas konservatorijas prof. V. Utkina kompozīcijas klasi (1987). Nacionālās operas, simfonisko un kamerorķestru mūzikas (1963—74). Kompozīcijas pasniegums E. Dārziņa speciālajā mūzikas vidusskolā, komponists P. Vaska mūzikas kompozīcijās galvenā tēma Cilvēks kā Dabas un Visuma daļa un tajās dominē novatoriski izteiksmes līdzekļi. Neatlaidīgi meklējumi runāt mūzikā par savu tautu «kā ideālu, kā pamatu pamatu». P. Vaska skaņdarbi ir oriģināli un neparasti gan simfoniskajam orķestrim, gan ērģelēm, sfīgu orķestrim un klavierēm; arī interesantiem ansambļiem — koncerti divām vai četrām klavierēm, pūtēju kvintetam, timpāniem un sitamajiem instrumentiem, angļu ragam, to apvienojumiem u. c. Šo mūziku bieži un ar lielu publikas atsaucību atskaņo Vācijā, Zviedrijā, Polijā, Holandē, Itālijā, ASV, Somijā u. c. P. Vaska darbu publicēšanas tiesības ieguvusi SCHOTT izdevniecība Vācijā.

LZA Ārzemju locekļi

FOLDĀTS Ernests (Venecuēla) — bioloģija

Dzimis 1925. g. 15. maijā Liepājā. Beidzis Venecuēlas centrālās universitātes Bioloģijas skolu (1954) ar diplomdarbu «Venecuēlas orhideju katalogs». Kopš 1950. g. pētnieks Venecuēlas Nacionālajā botāniskajā dārzā un dažādos laikos Venecuēlas Universitātē: Bioloģijas skolas direktors, Departamenta vadītājs un Zinātņu fakultātes dekāns. Ar Harvarda Universitātes ieteikumu studējis ASV lielākajos herbārijos. 1993. g. E. Foldāta vārds piešķirts Venecuēlas Botāniskā dārza orhidārijam. Vairāk nekā 50 zinātnisku publikāciju gan bioloģijā, gan ekoloģijā un ar to saistīto dabas zinātņu jomā. Prof. E. Foldāts strādājis LU Bioloģijas fakultātē 1990. un 1993. g., kur nolasījis lekciju ciklus, kā arī konsultējis LU un Nacionālā botāniskā dārza līdzstrādniekus.

JUODKA Benedikts (Lietuva) — ķīmija

Dzimis 1943. g. 13. janvārī Lietuvā. Beidzis Maskavas Universitāti (1965). Zin. kand. (1968), Dr. habil. (1981), profesors (1982). Strādā Viļņas Universitātē kopš 1968. gada: pasniedzējs, docents, dekāns, kopš 1991. g. prorektors. Ar lekciju kursiem bioorganiskajā, nukleīnskābju un proteīnu ķīmijā, molekulārajā bioloģijā un vispārējā biokīmijā uzaicināts Prāgas, Ilinoisas, Ziemeļrietumu, Frankfurtē pie Mainas universitātēs un Heidelbergas Vēža pētniecības centrā, Lietuvas ZA akadēmijās (1990. g.), Lietuvas Zinātņu akadēmijas prezidents (1992). Ievērojams speciālists bioorganiskajā ķīmijā un molekulārajā bioloģijā. Galvenie pētījumu virzieni — kovalentie nukleīnskābju un proteīnu kompleksi, to ķīmiskā modelēšana; fotodinamiskās onkoterapijas molekulārie mehānismi, RNS ligāzes darbības mehānisms u. c.

METUZĀLE-KANGERE Baiba (Zviedrija) — valodniecība

Dzimumi 1942. g. 30. martā Valkā. Valodniece. Beigusi Melburnas universitāti franču un latīņu valodas specialitātē. Hum. zin. bakal. (1965), filol. zin. mag. (1976), filol. dokt. (1979), prof. (1993). Prof. 8 valodas. Līdz 1981. g. lektore Monas Universitātē Austrālijā. Kopš 1981. g. dzīvo Zviedrijā, docētāja, tagad profesore Stokholmas universitātē specialitātē latviešu morfoloģija, sintakse un leksika un lietuviešu valodas pamatkurs. Zinātniskās intereses — sociolingvistiskās problēmas latviešu valodā. Vieslektore Rietumciģiganas un Ilinoisas universitātē (ASV), Latvijas un Lietuvas ZA, LU, Daugavpils pedagoģiskajā universitātē u. c. Kopš 1990. g. sadarbojas ar LU MII latviešu valodas gramatiskās struktūras modelēšanā. No 1988. g. piedalās starptautiskā projekta «Probalto vārdnīca» izstrādē. Vairāk kā 20 zin. publikācijas par dažādiem valodniecības jautājumiem. Baltijas institūta Zviedrijā viceprezidente.

METUZĀLS Jānis (Kanāda) — medicīna

Dz. 1921. g. 17. jūnijā Maskavā. Studējis LU (1940—43), studijas atsācis 1946. g. Hamburgas universitātē. Dr. rer. nat. (1949). 1950.—61. g. mācībspēks Groningenas universitātes Zooloģijas institūtā, vienlaikus zinātniski komandējumi uz Čīrihi, Londonu, Oksfordu un Kembridžu. 1962. g. izceļo uz Kanādu, kur līdz šim brīdim ir profesors Otavas universitātē. Viesprofesors Geteborgas universitātē un Makša Planka institūtā. J. Metzāla mūža darbs ir smadzeņu un citu nervu šūnu un to sastāvdaļu pētīšana gan dažādos dzīvniekos, gan cilvēkos (īpaši Alcheimera slimība). Autors lielam skaitam zinātnisku atklājumu un publikāciju.

PAROLEKS Radegats (Čehija) — valodniecība

Dzimis 1920. g. 1. decembrī Prāgā. Beidzis Ļeņingradas Valsts universitāti (1951). Dr. habil. philol. (1964). No 1952. g. strādā Prāgas Kārļa universitātē, no 1964. g. tās profesors. Tulkojis čehu valodā latviešu un lietuviešu rakstnieku darbus, f. sk. Raiņa, K. Skalbes, A. Pumpura u. c. Rakstījis ievadus čehu valodā izdotiem latviešu rakstnieku darbu tulkojumiem. Liels skaits rakstu par latviešu literatūru čehu presē un enciklopēdijās. Nozīmīgākie darbi: «Krievu klasiskā literatūra» (1977), «Ievads PSRS tautu literatūrā» (1982), «Baltijas literatūras salīdzinošā apcere» (latviešu valodā 1985), Latvijas Rakstnieku savienības A. Upīša prēmijas laureāts (1978).

PRIEDKALS Jānis (Austrālija) — medicīna

Dzimis 1934. g. 28. martā Latvijā. Beidzis Sidnejas universitātes veterinārmedicīnas fakultāti (1959), ieguvis doktora grādu (PhD) anatomijas un fizioloģijas nozarē Minesotas universitātē ASV (1966). Papildinājies kā Humboldta stipendiāts Minhenes un Gīsenes universitātēs, kā Francijas valdības stipendiāts Lionas universitātē un Parīzes College de France. Mācībspēks Kembridžas Universitātē un viesprofesors Harvarda universitātē (1970—72). 1972. g. iecelts par Adelaides universitātes anatomijas un histoloģijas katedras vadītāju, ievēlēts par fakultātes dekānu. Viesprofesors Argentīnas, Zviedrijas, Indijas, Japānas, ASV, Anglijas, Francijas u. c. valsts augstākajās mācību iestādēs. Nobela prēmijas medicīnas komitejas konsultants. Publicējis ap 50 zinātnisku darbu, g. k. neiroendokrinoloģijas nozarē. Rosīgs latviešu sabiedriskā darba organizators Austrālijā: vadījis latviešu studentu apvienību un studentu centrālo savienību, skolu padomes, skautus, Adelaides latviešu jaunatnes nacionālā darba grupu, Helsinki 86 atbalsta grupu, Dienvidaustrālijas imatrikulācijas kursa latviešu valodas komisiju u. c. Bijis PBL valdes loceklis. Ev.-luī. baznīcas diakons.

SEDOVS Valentīns (Krievija) — arheoloģija

Dz. 1924. g. 18. novembrī. Beidzis Maskavas Universitāti (1951). Pēc aspirantūras beigšanas strādā PSRS (tagad Krievijas) ZA Arheoloģijas institūtā, kopš 1973. g. sektora vadītājs. Vēstures zin. dokt. (1970). Pasaulē atzīts Eiropas mēroga arheologs, daudz starptautisku kongresu galvenais referents. V. Sedovs, balstoties uz patstāvīgiem arheoloģiskiem pētījumiem, izstrādājis savu koncepciju par baltu cilšu etnisko vēsturi, bet šie uzskati 70.—80. gados sagādāja daudz nepelnītu uzbrukumu no proslāvisko zinātnieku puses. Viņa raksturotie austrumu un Piedņepras baltu un to asimilācija viduslaikos no austrumslāviem parādīti uz plašu etnisko procesu fona Austrumeiropā. Pētījumi atspoguļoti nozīmīgās grāmatās, f. sk. «Balti senatnē» R., 1992.; rakstu kr. «Somugri, balti viduslaikos» (1987), kur V. Sedovs bija atb. redaktors un vairāku nodaļu autors. Vadījis Baltijas aspirantu-vēsturnieku un arheologu darbu Maskavā.

SUHONENS Sepo (Somija) — valodniecība

Dz. 1938. g. Somijā. Studējis Helsinku, Debrecenas un Budapeštas universitātēs. Dr. philol. (1973). Kopš 1966. g. Helsinku universitātes pasniedzējs, Somugru departamenta vadītājs. Somijas ZA loceklis, somugristu grupas vad. vietn. Vieslektors Upsalas, Londonas, Groningenas, Poznaņas, Minsteres, Hamburgas, Gētingenes, Budapeštas, Tartu universitātēs; viesprofesors Baltijas somu valodās Vīnes universitātē. Vairāk nekā 160 referāti un raksti par somugristikas tēmām, f. sk. «Jaunie aizguvumi lībiešu valodā no latviešu valodas» (Disertācija, 1964. 250 lpp.), Lībiešu valodas paraugi (autora vākums un izdevums, 1975, 119 lpp.), Aizguvumi somugru valodās no baltu valodām (1988, 25 lpp.). Regulāri piedalās lingvistiskās ekspedīcijās pie dažādām somugru tautām. Somugru biedrības priekšsēdētājs kopš 1990. g.

Biogāze — tīra vide un enerģijas avots

(Turpinājums no 2. lpp.)

Interesanti bija redzēt, ka Linkopingas pilsētā biogāzi balonos izmanto autobusu darbināšanai dīzeļdegvielas vietā. Apbrīnās vērtā ir Stokholmas pilsētas notekūdeņu attīrīšanas sistēma, kas izvietota klinītis. Viss uzņēmums atrodas zem kalna. Aerobie un anaerobie bioreaktori iestrādāti akmeņi kā milzīgi rezervuāri bez metāla. Tas pat iznākot lētāk.

Vreitas lauksaimniecības skolā mēs redzējām, kā no pašizaudzēta rapša sēklām iegūst eļļu un turpat traktoros izmanto dīzeļdegvielas vietā. Nelielā telpā šķūnī kādu 50 m² platībā izvietota visa eļļas fabrika: spiede un divi trauki eļļas nostādīšanai. Ja Latvija rapša audzēšanu apgūs, nav šaubu, ka tā eļļa kļūs par šķidro vietējo degvielu, turklāt papildus tiks iegūts vērtīgs olbaltumvielu avots lopkopībai — atspiedas.

Zviedri ir praktiski iesākuši biogāzes ieguvu arī pilsetu atkritumu izgāztuvēs. Redzējām, kā no ar augsni nosepta un ar jaunu meža audzi apaudzēta cieto atkritumu kalna pa plastmasas caurļēm uz kurtuvi plūst biogāze, kas dod enerģiju. 15 gadus vecā izgāztuve tiek labi iekļauta apkārtnes ainavā.

Studiju brauciena rezultātā uz Zviedriju delegācija varēja noformulēt šādus ieteikumus:

— Nepieciešama Rīgas notekūdeņu attīrīšanas uzņē-

muma Bolderājā biogāzes līnijas modernizācija, lai intensificētu procesu un racionālāk izmantotu biogāzi, pārvēršot to elektrībā.

— Pilota projekta līmenī jāveido biogāzes pildīšana balonos autobusu un traktoru vajadzībām (vēlams Bolderājā).

— Pilota projekta līmenī augstskolu (LLU, RTU, LU) sadarbībā jāveido bioetanola un rapša eļļas ieguves un izmantošanas iekārta. Šīm vajadzībām varētu izmantot LU Mikrobioloģijas un biotehnoloģijas institūta eksperimentālo iekārtu Bauskas rajona Gailīšu ciemā.

— Vienā no Rīgas izgāztuvēm jau tuvākajā laikā projektēt biogāzes ieguvu un izmantošanu.

— Pilota projekta līmenī izvērtēt iespēju ražot biogāzi Iecavas puķu pārstrādes kompleksā, izmantojot arī spirta rūpnīcas brāgas atlikumus un pilsētas komunālo ūdeņu dūnas.

Ja attiecīgas Latvijas valsts institūcijas un uzņēmumi būtu ieinteresēti risināt minētos ar vidi un enerģētiku saistītos jautājumus, tad pilota projekta līmeņa darbiem daļu finansējuma acīmredzot izdalītu Zviedrijas BITS, bet projekta realizācijā piedalītos minētā firma BIOMET un Latvijas speciālisti. Izeidotās pilota iekārtas būtu pieredzes skola un poligons studentu apmācībām.

Prof. M. BEKERS

JURIJS MIHAILOVS (1927.—1994.)

1994. gada 10. decembrī miris Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis Juris Mihailovs.

Jurij Mihailovs dzimis 1927. gada 1. janvārī Maskavā. 1951. gadā beidzis Latvijas Universitātes Fizikas un matemātikas fakultāti. Strādājis LZA Fizikālās enerģētikas institūtā no 1951. gada un LZA Fizikas institūtā no 1967. g., t.sk. 1967.—1992. gados — par FI direktoru. Kopš 1961. gada viņš vadīja Siltumfizikas laboratoriju. 1957. gadā viņš kļuva par tehnisko zinātņu kandidātu, 1965. g. — par tehnisko zinātņu doktoru. 1993. g. viņam piešķirts Latvijas habilitētā doktora grāds fizikā. Profesors no 1968. gada. J. Mihailovs 1968. gadā tika ievēlēts par LZA īsteno locekli. No 1970. līdz 1984. bija Zinātņu akadēmijas Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļas akadēmiķis sekretārs.

Galvenie J. Mihailova pētījumu rezultāti: izstrādāta analītiska savstarpēji saistītu siltuma un masas pārnese procesu teorija disipēsā, heterogēnām u.c. vidēm, ņemot vērā arī elektromagnētisko lauku ietekmi uz šiem procesiem. Teorija izmantota, lai izveidotu virkni enerģētiskos un tehnoloģiskos procesus. Izstrādātas variācijas metodes siltuma un masas pārnese nelineārā teorijā. Tiek veikti termiko un fizikāli ķīmisko procesu pētījumi heterogēnās plazmas plūsmās un tehnoloģijas izstrādne ultradisperso metāla daļiņu iegūšanai.

No 1968. gada līdz 1990. gadam J. Mihailovs bija žurnāla «Магнитная гидродинамика» galvenais redaktors un no 1991. gada — galvenā redaktora vietnieks; 3 starptautisko žurnālu redakciju padomes loceklis («International Journal of Heat and Mass Transfer» (no 1970.), «Heat Transfer-Soviet Research» (no 1978.), «International Communication in Heat and Mass Transfer» (no 1974.)).

Viņš publicējis vairāk nekā 160 zinātniskus darbus, t.sk. 18 grāmatas, viena — «Теория переноса энергии и вещества» angļu tulkojumā izdota ASV, Krievijas Republikā, divos izdevumos Anglijā, otra — «Теория тепло- и массопереноса» — Izraēlā.

HRONIKA

6. novembrī Erikē (Itālija), kur atrodas fiziķa Etores Majorānas vārdā nosauktais Zinātniskās kultūras centrs, notika Pasaules Laboratorijas Starptautiskā zinātniskās kultūras centra (World Laboratory International Scientific Culture Centre) piešķirtās prēmijas «Zinātne mieram» («Science for Peace») pasniegšana. Katru gadu tiek pasniegtas 7 prēmijas — par to laureātiem kļūst ievērojami pasaules zinātnieki, kuri līdztekus atzīstamam ieguldījumam savā specialitātē ir ievērojami veicinājuši pasaules zinātnieku sadarbību un brīvu zinātnes attīstību dažādās zemēs.

Šogad prēmijas pasniedza 27 zinātniekiem — 1989., 1990., 1991. un 1992. gada laureātiem. Pēc pasākuma organizatoru uzaicinājuma svinīgajā apbalvošanas ceremonijā piedalījās arī LZA akadēmiķis sekretārs Andrejs Siliņš.

1989. gada prēmijas tika piešķirtas: imunologam Ž. B. G. Dosē (Dausset; Francija), fiziķim S. D. Drellam (Drell; ASV), tropisko mežu aizsardzības speciālistam M. Gellam-Mannam (Gell-Mann; ASV), fiziķim H. V. Kendalam (Kendall; ASV); ķīmiķim L. K. Paulingam (Pauling; ASV — pēc nāves), fiziķim A. Salamam (Salam; Pakistāna), fiziķim K. Villi (Villi; Itālija).

1990. gada prēmijas saņēma: epidemiologs R. Dolls (Doll; Lielbritānija), fiziologs Dž. K. Eklzs (Eccles; Austrālija), fiziķis T. Lī (Lee; ASV), virusologs L. Montanijē (Montagnier; Francija), Dž. Kians (Qian; Ķīna), fiziķis J. S. Svingers (Schwinger; ASV), mediķis U. Veronēzi (Veronesi; ASV).

1991. gada prēmiju laureāti: viduslaiku vēstures speciālists Ž. M. K. Dibī (Duby; Francija), fiziķis R. L. Gārvins (Garwin; ASV), fiziķis S. L. Glešovs (Glashow; ASV), mikrobioloģe D. K. Hodžkina (Hodgkin; Lielbritānija), fiziķis R. Sagdejevs (Krievija), mediķis K. M. B. Sīgbāns (Siegbahn; Zviedrija) un fiziķis J. Veljohovs (Krievija).

1992. gada prēmijas tika pasniegtas: fiziķim Dž. Kārlēm (Karle; ASV), fiziķim Ž. M. P. Sēnam (Lehn; Francija), ķīmiķim A. Magnelijam (Magneli; Zviedrija), politiskās un sociālās ekonomikas teorētiķim H. Rībenam (Rieben; Šveice), mediķim J. J. van Roodem (van Rood; Nīderlande), fiziķim Č. Š. Vu (Wu, ASV).

LZA Neorganiskās ķīmijas institūts izsludina konkursu uz akadēmiskajiem amatiem:

profesors (1 vieta), vadošais pētnieks, pētnieks un asistents neorganiskās, analītiskās un fizikālās ķīmijas apakšnozarēs.

Dokumenti iesniedzami Salaspilī, Miera ielā 34, 304. istabā viena mēneša laikā kopš izsludināšanas dienas (tālr. 944757).

JAUNĀKĀ ĀRZEMJU LITERATŪRA LATVIJAS AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ

- Books in print, 1992—93. — 10 vol. — New Providence (N.J.), 1992.
- Marktwirtschaft und Planwirtschaft. Bd. 2. — München etc., 1992.
- Volkswagen-Stiftung (Hannover). Bericht, 1992. — Göttingen, 1993.
- Künstlerischer Austausch: Akten des 28. Intern. Kongresses für Kunstgeschichte, Berlin, 15—20. Juli 1992. — 3 Bd. — Berlin, 1993.
- World drug alerts: Consolidated title. — 7 pt. — London etc., 1994.
- 214 neue, noch unveröffentlichte Fragen und Antworten aus der pädiatrischen Praxis. — München, 1994.
- Platzer, Hans-Wolfgang. Welches Deutschland in welchem Europa? — Bonn, 1994.
- Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel. Bericht des Präsidenten über die Tätigkeit des Instituts im Jahr 1993. — Kiel, 1994.
- Jurga, Tadeusz. Obrona Polski 1939. — Warszawa, 1990.
- Brunton, Paul. A search in secret Egypt. — London etc., 1980.
- Dzieje Sejmu polskiego. — Warszawa, 1993.
- Collins, Robin. Laser beams from star cities? — London, 1977.
- Salmonowicz, Stanisław. Prusy: Dzieje państwa i społeczeństwa. — Poznań, 1987.
- Schaumburg, Hanno. Halbleiter. — Stuttgart, 1991.
- Afrika zwischen Tradition und Fortschritt. — Hamburg, 1980.
- Volkswagen-Stiftung (Hannover).

- Informationen für Antragsteller, Juli 1993. — Göttingen, 1993.
- Advances in catalysis. — 30 vol. Vol. 29. — New York etc., 1980.
  - Northrop, Robert B. Analog electronic circuits. — Reading (Mass.) etc., 1990.
  - Schaumburg, Hanno. Werkstoffe. — Stuttgart, 1990.
  - Platt, Robert B. Controlling interest rate risk. — New York etc., 1986.
  - Akademie der Wissenschaften und der Literatur Mainz, 1949—1989. — Mainz, Stuttgart, 1989.
  - Versammlung deutscher Historiker in Bochum (38; 1990; Bochum). Bericht über die 38. Versammlung deutscher Historiker in Bochum, 26. bis 29. September 1990. — Stuttgart, 1991.
  - Klein, Martin. Einführung in die DIN — Normen. — Stuttgart; Berlin, 1989.
  - Goodman, Linda. Linda Goodman's signs. — London, 1980.
  - Bacillus molecular genetics and biotechnology applications. — Orlando (Fla.) etc., 1986.
  - Westpreussen-Jahrbuch: Aus dem Land an der unteren Weichsel. — 41 Bd. Bd. 40. — Münster, 1990.
  - Thompson, Henry O. World religions in war and peace, 1988.
  - Organic reactions. — 45 vol. Vol. 29, 30. — Malabar (Fla.), 1988. Vol. 31, 32. — New York etc., 1984. Vol. 33, 34. — Malabar (Fla.), 1990., 1992. Vol. 39—45. — New York etc., 1990.—1994.

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

1995. g. 10. janvārī pl. 16 Latvijas Medicīnas akadēmijas (AML) Promocijas un habilitācijas teorētiskās medicīnas padomes atklātā sēdē Rīgā, Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā

Dr. med. INDULIS PURVIŅŠ

aizstāvēs habilitācijas darbu «Praktiskā farmakoloģija» medicīnas habilitētā doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. med. prof. A. Žilevica, Dr. habil. med. S. Ģermane, Dr. habil. med. prof. J. Anšelevičs.

Ar habilitācijas darbu var iepazīties AML bibliotēkā Dzirciema ielā 16.

Atgādinājums Latvijas Zinātnieku savienības koordinatoriem

LZS Informācijas un koordinācijas centrs atgādina, ka biedru naudas par 1994. gadu samaksājamas LZA, 329 telpā, katru darba dienu no pl. 10 līdz 16.

PRECIZĒJUMS

«Zinātnes Vēstnesis» š. g. 20. numurā informācijā par Spīdolas stipendiju un balvu piešķiršanu ieviesusies kļūda: veicināšanas prēmiju ir ieguvis nevis Aldis Lindē, kā minēts laikrakstā, bet gan Aldis Linē.

Redakcija

Latvijas Nacionālās mehānikas komitejas valde paziņo, ka LNMK biedru pilnsapulce notiks nevis 1995. gada 14. janvārī, kā bija ziņots iepriekš, bet gan 1995. gada 12. janvārī pl. 15 LZA Prezidija sēžu zālē (Turgeņeva ielā 19, II stāvā).

Darba kārtībā:

- Valdes pārskats par darbu 1993.—94. g.
- Finansu pārskats.
- Jaunu biedru vēlēšanas.
- Valdes vēlēšanas.

Dokumentus jaunu biedru vēlēšanām lūdzam iesniegt līdz 1995. g. 5. janvārim LNMK sekretārei E. Tjumiņai Turgeņeva ielā 19, 234.a istabā. Saskaņā ar LNMK statūtiem — LNMK uzņem jaunus locekļus, ievēlot tos kopsapulcē, atklāti balsojot, pamatojoties uz pretendentu personīgo iesniegumu, zinātnisko autobiogrāfiju un ne mazāk kā 2 LNMK locekļu rekomendācijām.

INFORMĀCIJA

Latvijas Lauksaimniecības universitātes Lauksaimniecības zinātnes nozares Agronomijas apakšnozares Habilitācijas padome 1994. gada 16. septembra sēdē piešķir habilitētā lauksaimniecības doktora (Dr. habil. lauks.) zinātnisko grādu LLU profesoram

VALDIM KLĀSENAM

par zinātnisko darbu kopumu «Gumiņbaktēriju simbiotiskā efektivitāte Latvijas augsnēs».

Recenzenti: Dr. habil. lauks. G. Riņķis, Dr. habil. biol. M. Beķers, Dr. habil. lauks. G. Grīnblats.

Balsošanas rezultāti: par 10, pret — nav, atturas — nav.

TĀ ESOT BIJIS...

VIĻŅA BEZ «SHOPPING»

Latvijas delegācija divu cienījamu zinātnieku un viena komponista sastāvā ieradās Viļņā uz Baltijas asamblejas balvas pasniegšanu. Šo augsto vērtējumu bija izpelnījies viens mūsu zinātnieks. Pārējie viņu pavadīja kā žūrijas locekļi.

Pēc svinīgās ceremonijas un tās sekojošās tā sauktās «prezidenta pieņemšanas», kurā prezidenta gan nebija, bet bija daudz garšīgu dzērienu un apkaltušas uzkodas, delegācija pārnakšņoja jaunā un smalkā hotelī kilometrus 10 no Viļņas. Laureāts — pat divstāvētā numurā ar guļamistabu augstāvē un viesistabu apakšstāvā. No rīta posās atgriezies Rīgā ar Latvijas Saeimas valgu. Šoferis mēģināja automašīnu iedarbināt. Nekā! Pārbaudīja motoru, benzīnu, izvazāja trosē pa šoseju šurpu turpu. Nekā! Nevar palaist. Sēdās mūsu bēdubrālī autobusā un brauca uz Viļņu, atstājot šoferi gaidīt apsoltīto palīdzību no Lietuvas Seima garāžām.

Pēc brīža speciālisti bijuši klāt. Izpētījuši motoru. Viss kārtībā, tikai iedarbināt nevar. Kas par desām? Beidzot viens pārinteresējies, kas tas par mazu vadiņu un uz kuriem tas iet.

— Ak jā! — volgas šoferis iesitis sev pa pieri. — Es taču aizmirsu atvienot pretaizdziņas ierīci...

Tā nu mūsu zinātnieki un komponists visu dienu nonīka Seima namā, gaidot vakaru, kad kopā ar oficiālo Baltijas asamblejas delegāciju atgriezās Latvijas Saeimas autobusā Lietuvas policistu pavadībā. Droši vien, lai ceļā neapurtētu Pasvāles rajona policija vai «neformālie muitnieki», domādami, ka autobuss atgriežas no «shopping-tour» uz Viļņas ūteni.

Ja runā par «shopping», tad latviešiem neizdevās mājniekiem atvest pat tradicionālo Lietuvas ciemakukuli — biežpiena sieru. Svētdienā Viļņas centrālās ielas veikalos bija atrodami vieni vienīgi marsi un snikeri. Nekādas Lietuvas preces.

Redaktore Zaiga Kipere.
«Zinātnes Vēstnesis».
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Evalds Mugurevičs.
Redkolēģijā: akadēmiķis Mārtiņš Beķers, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Elmārs Beķeris, doc. Zigrīda Goša, Oskars Martinsons.
Redakcija: Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Tālr. 212706.

Indekss 77165.
Iespiests a/s «Preses nams» tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. iespiedloksne.
Meilēns 1000 eks.
Pasūtījuma nr. 1495.